

**Pembangunan dan Kebolehpercayaan Item Kesejahteraan Sekolah Rendah
dalam Kalangan Murid, Guru dan Ibu Bapa**
*(The Primary School's Well-Being Items Development among Pupils, Teachers,
and Parents via the Pilot Study Reliability Analysis)*

Nor Shela Saleh^{1*}
Khairunesa Isa¹
Muhaymin Hakim Abdullah¹
Sarala @ Thulasi Palpanadan²
Hazila Kadir @ Sahar²

¹*Jabatan Sains Sosial
Pusat Pengajian Umum dan Kokurikulum
Universiti Tun Hussein Onn Malaysia*

²*Jabatan Bahasa Inggeris dan Linguistik
Pusat Pengajian Bahasa
Universiti Tun Hussein Onn Malaysia*

*Corresponding e-mail: [norshela@uthm.edu.my]

The school's well-being is critical in ensuring the people's quality of life. Students, teachers, and parents are less motivated in successful teaching and learning sessions because of the bad environment. Using a pilot study method, this project will establish an aspect of primary school. Students, teachers, and parents were randomly assigned to receive questionnaires. There were 20 pupils, 18 teachers, and 20 parents as a result of the survey. Only 58 people responded to the survey. These findings are sufficient to determine the study's reliability. The findings of the pilot study revealed that the researcher was effective in developing the four parts of the primary school well-being index, including the status of the school environment, social interactions, students' self-achievement, and students' health levels. There are five different items in each element (questions). All items were allowed because they were reliable and had a Cronbach's alpha value greater than 0.6. This signifies that no things are dropped because they are all of the medium, good, very excellent, or top quality. To summarise, the aspects in this investigation are trustworthy. As a result, the researcher will use this instrument to perform empirical research on the well-being index of school kids.

Keywords: school's well-being, school environment, social interactions, students' self-achievement, students' health levels

Sekolah merupakan institusi atau lokasi pembelajaran untuk mendapatkan ilmu dan pengetahuan. Justeru, persekitaran dan infrastruktur sekolah mestilah mengandungi elemen yang sejahtera dan selamat dalam melancarkan proses pengajaran dan pembelajaran berjalan dengan lancar dan sistematik. Kesejahteraan sekolah

juga merangkumi aspek keselamatan yang memastikan murid tidak mendapat kemudaratan dan kecederaan fizikal (Kamaruddin, 2020). Ini termasuklah kecederaan yang boleh diterima sekiranya apabila infrastruktur sekolah berada dalam situasi yang tidak selamat. Antara perkara yang boleh memberi kecederaan

termasuklah jalan raya, udara, air dan semua aspek (*World Health Organization-WHO*, 2004). Kesejahteraan sekolah tidak boleh dikaitkan dengan keadaan dalam kelompok komuniti. Justeru, WHO (2017) telah mewujudkan pelbagai aspek yang berkaitan dengan kesejahteraan di sekolah. Tujuan utama program ini adalah untuk membimbing pihak sekolah khususnya murid dalam melindungi diri dari kemalangan di dalam kawasan sekolah.

Dalam konteks Malaysia, Rancangan Kesihatan Sekolah (RKS) menjadi salah satu inisiatif untuk memberi nilai kesejahteraan kepada murid. Program tersebut diwujudkan sejak tahun 1967. Ianya bertindak sebagai salah satu program yang membantu keselamatan dan kesejahteraan di sekolah konsisten dan dikawal. Menyentuh isu dalam negara, Marinah dan Rainica (2020) telah menjalankan kajian di sekolah Menengah daerah Kanowit Sarawak. Hasil kajian yang dijalankan menunjukkan sekolah yang dikaji mempunyai tahap keselamatan yang baik. Nilai ini juga membuktikan sekolah tersebut berada dalam lingkungan yang sejahtera. Sejajar dengan Pelan Pembangunan Pendidikan 2013-2025, Malaysia sentiasa memastikan semua sekolah dalam negara mempunyai persekitaran yang selamat, kondusif dan memberi motivasi kepada murid dan guru untuk hadir ke sekolah. Antara aspek yang dikategorikan sebagai sejahtera adalah infrastruktur dan kualiti peralatan dalam bilik darjah yang baik (Kementerian Pelajaran Malaysia, 2016).

Guru juga merupakan individu yang memainkan peranan penting dalam memastikan kesejahteraan sekolah. Oleh itu, menurut kajian Siti Fardaniah dan Salma (2017) kepimpinan dalam

kalangan guru adalah penting bagi menjamin kualiti perkhidmatan guru di Malaysia. Bahkan, peranan guru bukan hanya menjamin kemenjadian murid, tetapi ia merupakan sebahagian faktor penyumbang kegembiraan murid untuk datang kesekolah. Walaubagaimanapun kemenjadian murid khususnya dalam pembelajaran abad ke-21 amat mencabar seperti mana yang dibuktikan dalam kajian Siti Muhibah dan Zetty (2018). Lebih membimbangkan apabila ia juga berkaitan dengan campur tangan ibu bapa (Kamaruddin, 2020). Terdapat segelintir ibu bapa yang terlalu optimis kepada sistem pembelajaran anak mereka. Fenomena ini sangat membimbangkan dan sekaligus mengganggu skop kerja guru sebagai pengajar dan pendidik di sekolah. Malah, fenomena seperti bukan hanya berlaku dalam kalangan sekolah, tetapi ia lebih dominan di peringkat pembelajaran persekolahan tadika dan taska (Farah Laili et al., 2018). Isu seperti ini harus ditangani dengan berhemah. Ibu bapa perlu profesional, bekerjasama dan meletakkan kepercayaan kepada guru untuk mendidik anak mereka.

Justeru, Majlis Kebajikan Kanak-Kanak Malaysia (MKKM) yang ditubuhkan pada 1954 merupakan salah satu bentuk badan yang membantu peningkatan kesejahteraan kanak-kanak sekolah (Saidatul, Getrude & Chua, 2018). Bagi membentuk nilai kesejahteraan dalam kalangan warga sekolah Siti Hajar, Noralina dan Zaiton (2017) berpendapat agar usaha ini perlu dilakukan secara kolektif dan menumpuan kepada murid yang kurang berkemampuan. Ini kerana, langkah seperti ini telah dijelaskan dengan mendalam di kebanyakan negara-negara maju seperti di Sweden

dan Perancis yang mendapati kualiti hidup sangat mempengaruhi psikologi kesejahteraan kanak-kanak. Psikologi kanak-kanak perlu dijaga bagi memastikan sekolah dalam keadaan stabil dan tiada murid yang tercicir daripada mendapatkan ilmu. Oleh itu, menurut kerangka kesejahteraan murid PISA 2015 dan PISA 2018 atau dikenali sebagai *Programme for International Students Assessment* telah dilakukan dalam kalangan murid yang berusia lingkungan 15 tahun. Hasil dapatan kajian menunjukkan, terdapat lima dimensi kesejahteraan iaitu kesejahteraan kognitif, kesejahteraan psikologi, kesejahteraan fizikal, kesejahteraan sosial dan kesejahteraan kebendaan. Kesemua dimensi ini mempunyai hubungkait dan perkaitan dengan murid, ibu bapa dan guru.

Kesejahteraan kognitif melibatkan kaedah pembelajaran berasaskan pemikiran dan pengetahuan. Sementara, kesejahteraan psikologi banyak menekankan emosi dan dalaman murid. Dalam merealisasikan kesejahteraan psikologi, murid perlu mempunyai hubungan dan interaksi yang baik bersama rakan, guru dan keluarga khususnya ibu bapa. Hubungan yang baik juga merupakan antara salah satu dimensi kesejahteraan iaitu kesejahteraan sosial. Sosialisasi positif dapat dibentuk melalui hubungan dan komunikasi dua hala antara murid, guru dan ibu bapa. Perbincangan dan perundingan perlu dilakukan sekiranya wujud kelemahan. Kaedah mengelakkan konflik antara murid, guru dan ibu bapa perlu dilakukan bagi memastikan nilai integrasi dan hubungan baik antara semua pihak. Kesejahteraan fizikal dan kebendaan melibatkan perkara dan material. Antara perkara yang berkaitan dengan kesejahteraan fizikal adalah kesihatan murid. Guru dan ibu bapa perlu memastikan persekitaran

sekolah dan rumah selesa dan menjamin kualiti kesihatan murid. Selain itu, dalam aspek kebendaan ia lebih banyak bergantung kepada komitmen ibu bapa terhadap anak. Ibu bapa perlu menyediakan keperluan pembelajaran yang optimum bagi memastikan murid mampu mengikuti sistem pembelajaran. Malah, pihak sekolah juga cakna akan hal yang berkaitan dengan instrumen yang diperlukan semasa belajar termasuklah makmal yang kondusif, kantin yang bersih dengan penyediaan makanan berkhasiat, pengawal keselamatan yang bertanggungjawab, perpustakaan yang selesa, kawasan sukan dan permainan, ruang riadah, dewan dan sebagainya.

Pihak ibu bapa juga perlu sentiasa memantau tahap kesihatan anak mereka. Jika anak mereka mempunyai penyakit atau mendapat jangkitan, ibu bapa perlu melaporkan kepada pihak sekolah bagi mengelakkan penularan jangkitan atau wabak. Selain itu, faktor keselesaan dan persekitaran juga memberi impak kepada kualiti kesihatan murid. Antara contohnya, sistem pencahayaan bilik darjah mestilah berada dalam keadaan yang baik (Hannah, 2013). Pencahayaan yang terdapat di dalam ruang bilik darjah memerlukan gabungan cahaya semulajadi dan cahaya buatan (elektrik) yang seimbang. Pemakaian langsir juga amat digalakkan bagi memastikan kadar cahaya yang masuk ke dalam bilik darjah adalah sesuai dengan keperluan sesi pembelajaran (Che Nidzam, Kamisah & Lilia, 2013). Begitu juga dengan kualiti udara mestilah dalam suhu, kelembapan dan mempunyai aliran keluar masuk yang lancar. Kelembapan udara yang tidak stabil boleh mengganggu pernafasan murid. Hal ini kerana kualiti udara mempunyai kaitan dengan struktur jendela yang digunakan di dalam kelas (Kamaruddin, 2020). Jendela mestilah

mampu menutupi dan mengurangkan kemasukan udara tercemar. Sebagai contoh, jika lokasi sekolah terletak di kawasan bandar, murid akan terdedah dengan kualiti udara tercemar seperti pelepasan asap dari kilang dan industri, asap kenderaan dari jalan raya, dan sebagainya. Bahkan, ia juga memberi gangguan kepada sistem pendengaran dan bunyi (Che Nidzam, Kamisah & Lilia, 2013).

Menurut Marinah, Mohd Ezrizal dan Ramlee (2018), terdapat hubungan antara persekitaran fizikal bilik darjah dengan kesejahteraan murid. Faktor ini juga melibatkan guru yang bertindak sebagai pengajar dan pendidik. Kajian tersebut telah dijalankan di sebuah sekolah Zon Kampar, Perak. Hasilnya, pengkaji mendapati keadaan bilik darjah yang selesa menjadi pencetus dan faktor motivator kepada kesejahteraan murid. Faktor ini disebabkan oleh proses pengajaran dan pembelajaran selesa dapat membantu murid mengikuti sesi pengajaran dan pembelajaran dengan baik (Konu & Rimpela, 2002; Konu et al., 2002a; Konu, Lintonen & Autio, 2002b). Kualiti pembelajaran ini turut memberi kesan kepada emosi guru untuk mengajar dengan baik dan bersemangat (Kenneth, Cheng & Serene, 2020; Manak & Farhana, 2020). Ini termasuklah faktor persekitaran yang meliputi peralatan, persekitaran, kebersihan, pencahayaan, ruang, pengudaraan, dan sebagainya (Marinah & Norhazwani). Menurut Che Nidzam, Kamsiah dan Laili (2012) perabot dan ruang mestilah selari dan tidak boleh kelihatan sesak. Ini kerana, sistem pembelajaran abad ke-21 memerlukan ruang yang kondusif dan melibatkan banyak aktiviti pengajaran dan pembelajaran yang berbentuk eksperimentasi, pemerhatian, visualisasi dan pengalaman.

Gangguan pembelajaran murid dikenali sebagai konflik belajar yang mana ia memberi kesan kepada tahap kesejahteraan sekolah. Bahkan, Hofer et al. (2011) mendapati perkara ini mengurangkan kadar motivasi murid untuk konsisten dan mencerap pembelajaran dengan efektif. Bagi mengatasi masalah ini, penelitian oleh murid, guru dan ibu bapa perlu dilakukan dalam menilai dan mengenalpasti punca dan faktor pencetus kepada keadaan yang berlaku. Ini merupakan langkah awal dalam memastikan kesejahteraan dapat dicapai dan sekaligus prestasi akademik dicatatkan dengan cemerlang (Chen, Teo & Zhou, 2016). Walaubagaimanapun, konteks kajian ini melihat kepada nilai kefahaman kesejahteraan kanak-kanak. Ini kerana, fokus kajian adalah terhadap kanak-kanak sekolah rendah yang berusia 11 dan 12 tahun. Oleh hal yang demikian, pengkaji akan menjalankan kajian ke atas murid tahun lima dan tahun enam sahaja.

Menurut Konu dan Rimpela (2002) kesejahteraan murid mengandungi pelbagai aspek iaitu persekitaran sekolah, hubungan sosial di sekolah, potensi murid, status kesihatan murid dan sebagainya. Dalam kajian-kajian lepas, aspek kesejahteraan sekolah pula membincangkan elemen kesihatan murid, potensi kecemerlangan sekolah, keselamatan di sekolah dan lain-lain perkara (Norlia & Sufean, 2006; Engels et al., 2004). Berdasarkan kajian-kajian ini, pengkaji juga melihat aspek kesejahteraan sekolah meliputi persekitaran, sokongan ibu bapa dan guru menjadi asas kepada keseimbangan psikologi murid. Secara tidak langsung, ia membentuk pembangunan kesejahteraan khususnya di sekolah rendah. Pengkaji melihat kajian lepas lebih banyak membincangkan aspek kesejahteraan

sekolah dalam kalangan sekolah menengah dan institusi pendidikan tinggi, namun masih kurang kajian dijalankan terhadap kesejahteraan sekolah rendah. Hal ini menyebabkan tidak wujud item yang boleh mengukur indeks kesejahteraan dalam kalangan murid sekolah rendah secara spesifik. Justeru, bagi memastikan hasil kajian yang sempurna, pengkaji merujuk dan membuat analisis kritikal terhadap kajian literatur lepas bagi melihat dimensi, kelebihan, kekurangan isu kesejahteraan sekolah dalam konteks murid, guru dan ibu bapa (Konu et al., 2002a; Marina et al., 2017; Marina & Norhazwani, 2017; Marina, Mohd Ezrizal & Ramlee, 2018; Siti Hajar, Noralinan & Zaiton, 2017).

Begitu juga dengan guru dan ibu bapa yang dipilih sebagai sampel kajian. Pengkaji akan meneliti tiga aspek utama dalam kajian. Pertama, persepsi murid terhadap indeks kesejahteraan sekolah mereka. Kedua, persepsi guru terhadap indeks kesejahteraan sekolah yang diajar. Akhir sekali, persepsi ibu bapa terhadap indeks kesejahteraan sekolah anak mereka. Walaubagaimanapun, kajian ini menumpukan kepada model yang dibangunkan oleh Konu dan Rimpella (2002) berkenaan dengan Model Kesejahteraan Sekolah. Terdapat empat perkara yang akan ditekankan dalam kelompok kesejahteraan sekolah. Empat perkara tersebut adalah keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri dan tahap kesihatan murid. Kesemua aspek kesejahteraan sekolah ini diambil sebagai instrumen dalam soal selidik kajian. Bagi mengukuhkan instrumen, pengkaji telah menjalankan kajian rintis dan analisis deskriptif. Hasil analisis ini akan membuktikan tahap kebolehpercayaan soal selidik sebagai instrumen dalam kajian. Bagi memastikan dapatan kajian adalah

empririk, pengkaji menjadikan guru dan ibu bapa sebagai salah seorang skop responden kajian bagi mendapatkan nilai dapatan yang lebih jitu.

Metod

Metodologi kajian ini tertumpu kepada aspek pembinaan instrumen. Analisis kebolehpercayaan juga dilakukan bagi melihat sejauhmana instrumen yang dibangunkan memberi kefahaman kepada responden dalam kajian rintis. Analisis yang bersesuaian juga dilakukan bagi mencapai objektif dalam kajian.

Reka Bentuk

Kajian ini adalah berbentuk kuantitatif. Walaubagaimanapun, pengkaji masih dalam proses membina kebolehpercayaan hasil dapatan. Justeru, data yang dihasilkan ini adalah terpakai bagi tujuan kajian rintis sahaja. Pengkaji menggunakan kaedah tinjauan dengan edaran soal selidik secara atas talian melalui aplikasi *google form*. Edaran soal selidik terpaksa dilakukan secara atas talian atas faktor situasi pandemik COVID-19 yang semakin membimbangkan. Bahkan, semasa kutipan data dijalankan, semua sekolah masih ditutup atas faktor pandemik dan arahan Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) agar semua pembelajaran adalah menggunakan pendekatan pengajaran dan pembelajaran di rumah (PdPR).

Lokasi dan Skop Kajian

Kajian rintis telah dijalankan di seluruh negeri Johor. Skop kajian ini adalah terhad kepada sekolah di negeri Johor sahaja. Walaubagaimanapun, data responden sekolah yang dipilih sebagai lokasi kajian sebenar adalah tidak

diambil sebagai data dalam kajian rintis kerana ia mengelakkan berlaku kutipan data secara berulang. Pengkaji mengedarkan soal selidik secara dalam talian ke atas semua lokasi di negeri Johor kecuali lokasi yang akan dijadikan sebagai kawasan penyelidikan sebenar. Tujuan utama kajian rintis adalah untuk menguji instrumen dan memastikan tahap kebolehpercayaan item diperolehi dalam soal selidik secara tepat. Ini adalah berdasarkan pandangan Mohd Najib (2003) iaitu kajian rintis perlu dilakukan sekiranya instrumen menggunakan proses adaptasi daripada instrumen pengkaji lepas. Tujuan lain kajian rintis untuk memastikan bahawa instrumen difahami oleh responden yang mempunyai persamaan tinggi dengan responden sebenar. Penjelasan berkenaan julat nilai alpha untuk analisis kajian rintis telah dijelaskan dan digunakan dalam banyak kajian lepas. Julat nilai alpha perlu menghampiri nilai 1.00 kerana ia menunjukkan instrumen berada dalam keadaan yang sangat baik (Chua, 2006). Walaubagaimanapun, Hair et al. (2007) mencadangkan supaya item tersebut digugurkan sekiranya ia menyebabkan nilai alpha dalam kajian rintis berada dalam julat kurang daripada 0.6. Namun, Babbie (2002) pula menjelaskan, walaupun nilai alpha kurang daripada 0.6 namun ia masih boleh digunakan sekiranya nilai keseluruhan dalam elemen melebihi 0.8. Semua andaian ini akan dirujuk dan dipenuhi oleh pengkaji supaya pembinaan instrumen ini tepat dan memenuhi keandalan dan kebolehpercayaan dalam kajian.

Responden Kajian

Semasa menjalankan kajian rintis, pengkaji telah mengedarkan soal selidik menggunakan teknik persampelan rawak mudah. Teknik

persampelan ini menunjukkan semua responden mempunyai kebarangkalian dipilih sebagai responden kajian. Walaubagaimanapun, sekolah yang akan dijadikan sebagai sampel dalam kajian tidak dijadikan sebagai responden dalam kajian rintis. Ini kerana, kajian rintis perlu dilakukan ke atas individu yang tidak akan menjadi responden sebenar dalam kajian (Babbie, 2002). Walaubagaimanapun, responden yang menjawab kajian rintis mestilah terdiri daripada responden yang mempunyai tahap persamaan tinggi dengan responden sebenar kajian (Hair et al., 2007). Pengkaji telah menjalankan kajian rintis terhadap ahli responden yang mempunyai ciri persamaan dengan responden kajian sebenar iaitu guru-guru yang mengajar kelas darjah 5 atau darjah 6, murid darjah 5 atau darjah 6 serta ibu atau bapa yang mempunyai anak darjah 5 atau darjah 6. Seramai 58 orang responden yang diperolehi iaitu 20 orang ibu bapa, 20 orang murid dan 18 orang guru. Untuk kajian sebenar, pengkaji menggunakan teknik persampelan mudah dengan melihat kepada nilai populasi dan sampel bersandarkan Jadual Kreijie dan Morgan (1970).

Instrumen Kajian

Beberapa pendekatan dan langkah telah dijalankan sepanjang proses pembinaan instrumen kajian. Langkah pertama, pengkaji telah meneliti kajian-kajian lepas khususnya model yang berkaitan. Hasil tersebut menunjukkan terdapat sebuah model yang sesuai digunakan sebagai asas dalam pembinaan instrumen kajian iaitu Konu dan Rimpela (2002). Langkah pertama ini dikenali sebagai kesahan kandungan (*content validity*). Semasa fasa pembangunan item dan konstruk kajian, pengkaji merujuk kepada beberapa jurnal yang

menjalankan kajian yang sama iaitu kajian Konu et al. (2002a), Marina et al. (2017), Marina dan Norhazwani (2017) Marina, Mohd Ezrizal dan Ramlee (2018) serta Siti Hajar, Noralinan dan Zaiton (2017). Ini kerana, item dan konstruk yang dibangunkan adalah menggunakan pendekatan adaptasi daripada instrumen dan sokongan kajian-kajian lepas yang telah dibuktikan secara empirikal. Akhir sekali terdapat empat elemen yang telah dibangunkan untuk mengukur indeks kesejahteraan sekolah iaitu keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid. Langkah kedua, pengkaji telah menjalankan bengkel pembinaan dan perbincangan instrumen bersama rakan penyelidik bagi membincangkan olahan dan konstruk dalam setiap elemen tersebut. Hasil bengkel yang dijalankan selama sehari berjaya menghasilkan empat elemen utama dalam indeks kesejahteraan sekolah dengan setiap elemen mengandungi lima item soalan yang menggunakan skala likert lima mata (rujuk Jadual 1) sebagai pengukuran dalam kajian. Pengkaji juga sentiasa peka dengan saranan pakar berkenaan pembinaan instrumen iaitu kefahaman dan bahasa, skala dan ketepatan dalam soal selidik bagi mengurangkan masalah bias dan kebarangkalian *residual* atau *outliers* dalam dapatan kajian (Mohd Najib, 2003; Hair et al., 2007).

Jadual 1

Skor penilaian skala Likert

Sangat Tidak Setuju	1
Tidak Setuju	2
Sederhana	3
Setuju	4
Sangat Setuju	5

Sumber: Hair et al. (1998)

Kajian ini menggunakan kaedah adaptasi soal selidik daripada kajian

Konu dan Rimpela (2002) yang mengetengahkan empat elemen dalam kesejahteraan sekolah. Fokus kajian Kuno dan Rimpela (2002) menekankan aspek lain yang mempengaruhi kajian yang dijalankan. Beliau mengetengahkan faktor persekitaran, komuniti dan rumah sebagai pengaruh kepada pemboleh ubah bebas iaitu pembelajaran di sekolah, pengajaran dan pendidikan di sekolah. Kemudian, Konu dan Rimpela (2002) mengetengahkan aspek kesejahteraan sekolah sebagai pemboleh ubah bersandar dalam kajian yang dijalankan. Walaubagaimanapun, kajian ini bertujuan untuk melihat indeks kesejahteraan sekolah sahaja. Justeru, pengkaji telah membina instrumen berdasarkan kepada empat perkara kesejahteraan sekolah iaitu keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid. Setiap perkara mempunyai lima item. Selain itu terdapat tiga soalan yang diletakkan dalam bahagian faktor demografi iaitu jantina, etnik dan sekolah. Ini kerana, terdapat dua sekolah yang dijadikan sebagai sampel dalam kajian. Pemilihan sekolah ini adalah berdasarkan tahap kualiti kecemerlangan murid UPSR tahun 2018 di lokaliti kajian. Secara tidak langsung, ia menjadi faktor kepada pemilihan sekolah dalam konteks kesejahteraan sekolah memberi impak kepada tahap kecemerlangan murid berdasarkan persepsi murid, guru dan ibu bapa. Penjelasan berkenaan dengan jumlah item adalah seperti dalam Jadual 2.

Jadual 2

Jumlah item berdasarkan elemen dalam instrumen kajian

Elemen	Jumlah Item
Faktor Demografi	3 item
Keadaan	5 item
Persekitaran Sekolah	5 item
Hubungan Sosial	5 item
Pencapaian Kendiri	5 item
Murid	
Tahap Kesihatan Murid	
Jumlah	23 soalan

Keputusan

Jadual 3 menunjukkan dapatan bagi latar belakang guru. Jumlah guru perempuan melebihi guru lelaki seramai 8 orang. Dari segi etnik, kesemua responden guru adalah berbangsa Melayu. Seramai 10 orang guru mengajar kelas darjah 5 dan 8 orang mengajar kelas darjah 6.

Jadual 3

Dapatan latar belakang guru

Latar Belakang	Jumlah (orang)
Jantina	
Lelaki	5
Perempuan	13
Bangsa	
Melayu	18
Cina	0
India	0
Lain-lain	0
Kelas	
Darjah 5	10
Diajar	
Darjah 6	8

Jadual 4 pula menunjukkan dapatan responden ibu bapa. Jumlah responden ibu bapa lelaki dan perempuan adalah sama. Namun, majoriti responden adalah berbangsa Melayu dan tiada ibu bapa yang berbangsa Cina diperolehi. Kebanyakan ibu bapa yang terpilih sebagai responden mempunyai anak di kelas darjah 6.

Jadual 4

Dapatan latar belakang ibu bapa

Latar Belakang	Jumlah (orang)
Jantina	
Lelaki	10
Perempuan	10
Bangsa	
Melayu	15
Cina	0
India	5
Lain-lain	0
Kelas	
Darjah 5	9
Anak	
Darjah 6	11

Jadual 5 pula adalah hasil responden murid. Jumlah murid lelaki dan perempuan adalah sama sebanyak 10 orang. Majoriti murid berbangsa Melayu dan diikuti bangsa India serta lain-lain bangsa. Majoriti murid yang menjadi responden adalah darjah 5.

Jadual 5

Dapatan latar belakang murid

Latar Belakang	Jumlah (orang)
Jantina	
Lelaki	10
Perempuan	10
Bangsa	
Melayu	14
Cina	0
India	5
Lain-lain	1
Kelas	
Darjah 5	9
Diajar	
Darjah 6	5

Jadual 6 menunjukkan nilai kebolehpercayaan bagi kajian rintis kesejahteraan dalam kalangan guru sekolah. Hasil kajian menunjukkan guru sekolah berpendapat bahawa keadaan persekitaran sekolah mempunyai nilai kebolehpercayaan yang baik iaitu 0.77. Nilai keseluruhan kebolehpercayaan hubungan sosial dan pencapaian kendiri murid adalah sama iaitu berada pada kedudukan sangat baik iaitu 0.84. Guru-guru menyatakan tahap kesihatan murid juga baik iaitu 0.80. Berdasarkan jadual tersebut kita dapat lihat terdapat beberapa kelemahan item dalam soal selidik

iaitu sekiranya item soalan 3 dibuang, ia menyebabkan nilai elemen keadaan persekitaran sekolah meningkat kepada 0.82 dan soalan 4 adalah penting kerana sekiranya item ini digugurkan, ia menyebabkan nilai alpha keadaan persekitaran sekolah menjadi sederhana (0.69). Item-item dalam elemen hubungan sosial dilihat stabil kerana semua item tidak menyebabkan nilai alpha bertambah sekiranya salah satu item digugurkan. Perkara yang sama juga berlaku dalam elemen pencapaian sendiri dan tahap kesihatan murid iaitu pengguguran item tidak memberi kesan kepada pertambahan nilai alpha kajian rintis elemen tersebut. Secara keseluruhan, kesemua item dalam soal selidik kesejahteraan guru sekolah adalah boleh digunakan kerana ia mempunyai nilai kebolehpercayaan yang stabil. Pengkaji telah menjalankan kajian rintis yang berbeza bagi setiap domain responden kajian. Jadual 6 merupakan dapatan kajian rintis bagi item soal selidik kesejahteraan guru sekolah. Jadual 7 pula merupakan dapatan kajian rintis bagi item soal selidik kesejahteraan murid. Jadual 8 pula adalah dapatan kajian rintis bagi item soal selidik kesejahteraan ibu bapa. Ini menunjukkan semua soalan dalam setiap item (item guru, murid dan ibu bapa) adalah sesuai digunakan dalam kajian sebenar. Item bagi setiap kategori responden adalah berbeza mengikut kepada kesesuaian dan kefahaman bagi latar belakang setiap responden kajian. Laras bahasa yang diberikan kepada murid adalah menjurus kepada situasi sebagai murid di sekolah. Laras bahasa guru pula merujuk situasi mereka sebagai guru yang mengajar di sekolah. Akhir sekali, laras bahasa kepada ibu bapa merujuk kepada persepsi ibu bapa dalam menggambarkan situasi sekolah anak mereka. Terdapat empat domain bagi setiap kategori responden dengan

jumlah 20 bilangan soalan. Domain tersebut adalah keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid.

Jadual 6

Nilai kebolehpercayaan soal selidik bagi kajian rintis kesejahteraan guru sekolah

Keadaan Persekitaran Sekolah		
Nilai	Soalan 1	0.74
Alpha	Soalan 2	0.72
Cronbach	Soalan 3	0.82
Jika Item	Soalan 4	0.69
dibuang	Soalan 5	0.75
Nilai		0.77
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Hubungan Sosial		
Nilai	Soalan 6	0.78
Alpha	Soalan 7	0.80
Cronbach	Soalan 8	0.82
Jika Item	Soalan 9	0.79
dibuang	Soalan 10	0.83
Nilai		0.84
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Pencapaian Kendiri Murid		
Nilai	Soalan 11	0.78
Alpha	Soalan 12	0.81
Cronbach	Soalan 13	0.82
Jika Item	Soalan 14	0.79
dibuang	Soalan 15	0.82
Nilai		0.84
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Tahap Kesihatan Murid		
Nilai	Soalan 16	0.80
Alpha	Soalan 17	0.72
Cronbach	Soalan 18	0.80
Jika Item	Soalan 19	0.77
dibuang	Soalan 20	0.77
Nilai		0.80
Kebolehpercayaan Keseluruhan		

Jadual 7 menunjukkan dapatan bagi kajian rintis kesejahteraan murid. Hasil kajian rintis menunjukkan tahap kebolehpercayaan bagi keseluruhan keadaan persekitaran sekolah adalah baik dengan dapatan nilai alpha sebanyak 0.75. Bagi elemen hubungan sosial dan pencapaian sendiri murid ia membuktikan kedua-duanya adalah sangat baik iaitu 0.81 dan 0.82. Walaubagaimanapun, bagi elemen tahap kesihatan murid ia menunjukkan dapatan nilai alpha lebih rendah berbanding elemen lain. Ini kerana nilai yang diperolehi hanya 0.61 iaitu pada kedudukan sederhana. Walaubagaimanapun, kadar sederhana adalah masih boleh digunakan kerana ia masih kukuh dan tidak menunjukkan nilai yang rendah (kurang daripada 0.6). Berdasarkan Jadual 7, pengkaji merumuskan bahawa nilai alpha bagi elemen keadaan persekitaran sekolah meningkat kepada 0.76 sekiranya item soalan 3 digugurkan. Bagi elemen hubungan sosial dan pencapaian sendiri murid, semua soalan tidak memberi kesan kepada pertambahan nilai alpha sekiranya mana-mana soalan digugurkan. Walaubagaimanapun, bagi elemen tahap kesihatan murid terdapat dua soalan yang boleh meningkatkan nilai alpha kepada nilai 0.66 (soalan 19) dan nilai 0.71 (soalan 20). Ini menunjukkan soalan 20 adalah kurang signifikan. Namun, pengkaji memutuskan tiada soalan yang akan digugurkan dalam elemen-elemen kesejahteraan murid kerana semua nilai alpha adalah melebihi 0.6.

Jadual 7

Nilai kebolehpercayaan soal selidik bagi kajian rintis kesejahteraan murid

Keadaan Persekitaran Sekolah		
Nilai	Soalan 1	0.69
Alpha	Soalan 2	0.71
Cronbach	Soalan 3	0.76
h Jika	Soalan 4	0.71
Item	Soalan 5	0.74
dibuang		
Nilai		0.75
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Hubungan Sosial		
Nilai	Soalan 6	0.77
Alpha	Soalan 7	0.77
Cronbach	Soalan 8	0.77
h Jika	Soalan 9	0.79
Item	Soalan 10	0.80
dibuang		
Nilai	Kebolehpercayaan	0.81
Keseluruhan		
Pencapaian Kendiri Murid		
Nilai	Soalan 11	0.78
Alpha	Soalan 12	0.81
Cronbach	Soalan 13	0.80
h Jika	Soalan 14	0.77
Item	Soalan 15	0.78
dibuang		
Nilai	Kebolehpercayaan	0.82
Keseluruhan		
Tahap Kesihatan Murid		
Nilai	Soalan 16	0.48
Alpha	Soalan 17	0.47
Cronbach	Soalan 18	0.59
h Jika	Soalan 19	0.66
Item	Soalan 20	0.71
dibuang		
Nilai	Kebolehpercayaan	0.61
Keseluruhan		

Jadual 8 adalah dapatan kajian rintis bagi kesejahteraan ibu bapa. Hasil kajian rintis menunjukkan elemen keadaan persekitaran sekolah dan tahap kesihatan murid mempunyai tahap yang sama iaitu sederhana dengan nilai 0.67 dan 0.66. Manakala, nilai alpha bagi elemen hubungan sosial dan pencapaian sendiri murid

berada pada kedudukan yang sangat baik pada nilai 0.81. Secara terperinci, pengkaji mendapati nilai alpha bagi elemen keadaan persekitaran sekolah boleh meningkat kepada tahap baik jika salah satu daripada soalan 3 atau soalan 5 digugurkan. Walaubagaimanapun, pengkaji mendapati ianya tidak perlu kerana ia masih stabil dan boleh dipercayai. Begitu juga dengan soalan 7, ia hanya meningkatkan nilai alpha hubungan sosial sebanyak 0.1 sekiranya soalan tersebut digugurkan. Bagi elemen pencapaian sendiri murid, ia menunjukkan kesemua item adalah stabil dan tidak memberi kesan pertambahan nilai alpha jika salah satu soalan digugurkan. Selain itu, seperti dalam elemen keadaan persekitaran sekolah, elemen tahap kesihatan murid juga berubah kepada kedudukan baik sekiranya soalan 19 digugurkan (nilai alpha = 0.70) atau soalan 20 digugurkan (nilai alpha = 0.76). Walaupun berlaku perubahan, pengkaji tetap menggunakan kedua-dua soalan tersebut bagi mengelakkan item menjadi kurang. Tambahan pula, kesemua elemen adalah stabil dan nilai alpha masih melebihi 0.60.

Jadual 8

Nilai kebolehpercayaan soal selidik bagi kajian rintis kesejahteraan ibu bapa

Keadaan Persekitaran Sekolah		
Nilai	Soalan 1	0.53
Alpha	Soalan 2	0.54
Cronbach	Soalan 3	0.77
Jika Item	Soalan 4	0.57
dibuang	Soalan 5	0.74
Nilai		0.67
Kebolehpercayaan Keseluruhan		

Hubungan Sosial		
Nilai	Soalan 6	0.78
Alpha	Soalan 7	0.82
Cronbach	Soalan 8	0.77
Jika Item	Soalan 9	0.77
dibuang	Soalan 10	0.77
Nilai		0.81
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Pencapaian Kendiri Murid		
Nilai	Soalan 11	0.78
Alpha	Soalan 12	0.79
Cronbach	Soalan 13	0.78
Jika Item	Soalan 14	0.78
dibuang	Soalan 15	0.78
Nilai		0.81
Kebolehpercayaan Keseluruhan		
Tahap Kesihatan Murid		
Nilai	Soalan 16	0.54
Alpha	Soalan 17	0.57
Cronbach	Soalan 18	0.56
Jika Item	Soalan 19	0.70
dibuang	Soalan 20	0.76
Nilai		0.66
Kebolehpercayaan Keseluruhan		

Jadual 9 menunjukkan rumusasn bagi keseluruhan dapatan kajian rintis. Kajian rintis telah berjaya dijalankan ke atas tiga kategori responden yang berbeza iaitu guru, murid dan ibu bapa. Secara umumnya, kandungan soalan bagi kesemua respon adalah sama. Walaubagaimanapun, struktur soalan adalah tidak sama kerana ia melibatkan persepsi mengikut responden masing-masing. Tambahan pula, laras bahasa yang digunakan terhadap murid lebih ringkas dan mudah difahami bagi mengelakkan kekeliruan murid semasa menjawab soalan. Kajian rintis mempunyai empat item iaitu keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid. Nilai alpha yang tertinggi bagi item keadaan persekitaran sekolah adalah kesejahteraan guru, kemudiaan diikuti

oleh kesejahteraan murid dan ibu bapa. Begitu juga dengan nilai alpha tertinggi bagi item hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid didominasi oleh kesejahteraan guru. Dapatan ini juga mendapati nilai alpha bagi kesemua item untuk kesejahteraan murid dan ibu bapa menunjukkan nilai yang hampir antara kedua-dua kategori responden ini.

Jadual 9

Bilangan keseluruhan item dan nilai alpha kajian bagi kesemua kategori responden (guru, murid dan ibu bapa)

Item	Bilangan item dan nilai alpha		
	Guru	Murid	Ibu Bapa
Keadaan Persekitaran Sekolah	5 item ($\alpha=0.77$)	5 item ($\alpha=0.75$)	5 item ($\alpha=0.67$)
Hubungan Sosial	5 item ($\alpha=0.84$)	5 item ($\alpha=0.81$)	5 item ($\alpha=0.81$)
Pencapaian Kendiri Murid	5 item ($\alpha=0.84$)	5 item ($\alpha=0.82$)	5 item ($\alpha=0.81$)
Tahap Kesihatan Murid	5 item ($\alpha=0.80$)	5 item ($\alpha=0.61$)	5 item ($\alpha=0.66$)

Perbincangan dan Kesimpulan

Kajian ini telah berjaya menghasilkan instrumen bagi elemen kesejahteraan sekolah rendah dalam kalangan murid, guru dan ibu bapa. Fokus utama kajian ini adalah untuk membina instrumen kajian. Beberapa langkah telah dijalankan oleh pengkaji dan pasukan untuk melihat item yang sesuai semasa proses pembangunan item kajian. Hasil kesahan kandungan menghasilkan sebanyak empat elemen dalam

instrumen. Empat elemen tersebut adalah keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid. Bagi menghasilkan kajian ini, beberapa objektif kajian telah dibina. Pengkaji juga menggunakan pendekatan kajian secara kuantitatif dengan menggunakan google form sebagai medium untuk mendapatkan data analisis kajian rintis. Lokasi dan skop kajian ini dijalankan dalam kalangan tiga kategori individu iaitu murid, guru dan ibu bapa. Murid yang dijadikan responden adalah mereka yang berusia 11 dan 12 tahun (darjah 5 dan 6 sahaja). Guru dan ibu bapa juga dipilih dalam kalangan pengajar dan mempunyai anak yang berada dalam darjah 5 dan 6 sahaja.

Hasil kajian ini menunjukkan semua item dan elemen digunakan sebagai instrumen kajian sebenar. Ini kerana, beberapa pertimbangan pengkaji turut diambil kira. Bahkan, jumlah dan keperluan bilangan soalan perlu memadai dengan tujuan penyelidikan empirikal (Mohd Najib, 2003). Pengkaji merujuk kepada kajian lepas dan model Konu dan Rimpela (2002) yang turut menggunakan elemen sama bagi kesejahteraan sekolah. Antara jurnal lain yang dirujuk adalah Konu et al. (2002a), Marina et al. (2017), Marina dan Norhazwani (2017) Marina, Mohd Ezrizal dan Ramlee (2018) serta Siti Hajar, Noralinan dan Zaiton (2017). Hasil kajian menunjukkan terdapat lima soalan yang telah dibangunkan dalam setiap elemen. Ini menunjukkan, jumlah soalan bagi setiap elemen kesejahteraan murid adalah sebanyak 20 item. Semua soalan yang dibangunkan adalah sama antara tiga kategori responden yang dikaji iaitu murid, guru dan ibu bapa. Dapatan kajian menunjukkan semua responden memberikan kerjasama yang baik dan

menjawab soalan dengan jujur. Ini adalah berdasarkan dapatan kajian rintis yang diperolehi adalah melebihi julat 0.6. Justeru, item-item adalah boleh digunakan dan tidak lemah. Selain itu, pengkaji juga meletakkan tiga soalan yang berkaitan dengan faktor demografi iaitu jantina, bangsa dan kelas. Justifikasi kelas adalah untuk melihat jumlah murid yang berada dalam kategori kelas darjah 5 dan darjah 6. Dalam kajian sebenar, pengkaji akan menukar item soalan kelas kepada sekolah. Ini kerana, fokus kajian ini adalah melibatkan dua buah sekolah rendah yang mempunyai keputusan tinggi dalam peperiksaan UPSR pada tahun 2018 dalam lokasi Daerah Batu Pahat, Johor.

Dari segi latar belakang kajian, pengkaji mendapati kajian rintis ini tidak mempunyai responden berbangsa Cina sama ada dalam kategori murid, guru dan ibu bapa. Oleh itu, untuk kajian sebenar pengkaji perlu memastikan variasi bangsa dipenuhi supaya tidak berlaku bias. Dalam kajian ini, pengkaji akan memastikan sasaran kajian dapat dicapai dengan baik misalnya hanya guru dan ibu bapa yang mempunyai murid dan anak kelas darjah 5 dan 6 yang dipilih sebagai responden kajian.

Hasil kajian menunjukkan semua item mempunyai nilai alpha melebihi 0.6. Ini menunjukkan instrumen kajian mempunyai tahap kebolehpercayaan yang tinggi. Dapatan ini juga membuktikan responden yang mempunyai nilai homogen dengan responden sebenar adalah tepat dan memahami instrumen ini. pandangan ini selari dengan Hair et al. (2007) iaitu tujuan utama kajian rintis adalah membangunkan kebolehpercayaan yang dibuktikan melalui kefahaman responden dalam kajian. Walaupun terdapat beberapa nilai yang kurang

memuaskan, pengkaji mendapati item masih boleh digunakan dan dipercayai. Hasil kajian juga membuktikan, kesejahteraan sekolah rendah murid sememangnya meliputi empat elemen utama iaitu keadaan persekitaran sekolah, hubungan sosial, pencapaian sendiri murid dan tahap kesihatan murid.

Antara item yang diketengahkan adalah isu keselamatan di sekolah (Kamaruddin, 2020; Marinah & Rainica, 2020) dan keselesaan di kawasan bilik darjah (KPM, 2016; Che Nidzam, Kamisah & Lilia, 2013). Kesemua item bukan hanya melibatkan murid, tetapi ia juga bersandar kepada kesejahteraan guru. Tambahan pula, persepsi murid dan guru mempunyai kebarangkalian berbeza disebabkan oleh pandangan dan persepsi masing-masing. Menurut Kenneth, Cheng dan Serena (2020) peranan guru sangat mencabar sejajar dengan trend pembelajaran masa kini iaitu aplikasi pengajaran abad ke-21. Tambahan pula, ibu bapa juga seringkali campur tangan dan mempunyai pandangan yang berbeza (Kamaruddin, 2020). Oleh hal yang demikian, pengkaji juga membangunkan instrumen untuk mendapatkan maklum balas responden ibu bapa.

Kesejahteraan sekolah perlulah ditingkatkan bagi memastikan murid dapat belajar dalam keadaan yang selamat dan selesa. Melalui kesejahteraan sekolah, keperluan dan penilaian dapat dilakukan. Hal ini adalah penting kerana psikologi kanak-kanak sangat penting dalam membantu proses pengajaran dan pembelajaran mereka (Saidatul, Getrude & Chua, 2018). Pengkaji optimis pada hasil kajian supaya kesejahteraan sekolah dapat dikenalpasti dalam melihat ia sebagai faktor penyumbang kecemerlangan dalam kalangan murid.

Penglibatan guru dan ibu bapa juga menjadi salah satu penyumbang dapatan kajian supaya ianya dapat dikenalpasti dengan tepat. Bahkan, kajian juga diharap signifikan dan empirikal khususnya dalam bidang ilmu, kajian dan komuniti. Ini adalah penting bagi memastikan kualiti dan produktiviti indeks pendidikan di sekolah terus unggul dan berkualiti sejajar dengan sistem pembelajaran antarabangsa.

Penghargaan

Sekalung penghargaan diberikan kepada Pusat Pengurusan Penyelidikan (RMC), Universiti Tun Hussein Onn (UTHM) atas pembiayaan penerbitan menggunakan 'Geran Kontrak UTHM Vot H679'. Terima kasih juga diucapkan di atas sumbangan idea semua penyelidik dalam menjayakan penulisan ini.

Rujukan

- Babbie, E. (2002). *The Basics of Social Research*. 2nd edition. New York: Prentice Hall.
- Che Nidzam, Kamisah & Laila. (2013). Physical and Psychosocial Aspects of the Learning Environment in the Science Laboratory and their Relationship to Teacher Satisfaction. *Learning Environ Res*, 16: 367–385.
- Chen, P.-H., Teo, T., & Zhou, M. (2016). Relationships Between Digital Nativity, Value Orientation, and Motivational Interference among College Students

Learning and Individual Differences, 50: 49–55.

- Chua Lee Chuan (2006). Sample Size Estimation Using Krejcie and Morgan and Cohen Statistical Power Analysis: A Comparison. *Jurnal Penyelidikan*. 7(3): 78-86.
- Engels, N., Aelterman, A., Van Petergem, K., & Schepens, A. (2004). Factors Which Influence the Well-Being of Pupils in Flemish Secondary School. *Educational Studies*, 30(2): 127-143.
- Farah Laili Muda@Ismail, Anita Ismail, Mohamad Aizudin Abdul Aziz, Sumaiyah Abd.Aziz, Nur Qamarina Sharom & Siti Rosilawati Ramlan (2018). Kualiti Perkhidmatan Pendidikan Prasekolah Kerajaan di Malaysia: Persepsi Ibu Bapa. *Sains Insani*, 3(2): 28-37
- Hair, J. F., Money, A. F., Samouel, P. & Page, M. (2007). *Research Methods for Business*. London: John Wiley and Sons.
- Hannah, R. (2013). The effect of Classroom Environment on Student Learning. Western Michigan University Scholar Works at WMU.
- Hofer, M., Kuhnle, C., Kilian, B., Marta, E., & Fries, S. (2011). Motivational Interference in School-Leisure Conflict and Learning Outcomes: *Learning and Instruction*, 21: 301-316.
- Kamaruddin Ilias (2020). Kesejahteraan Murid dan

- Pencapaian Akademik dalam Kalangan Murid Institut Pendidikan Guru Kampus Ipoh. *Jurnal Penyelidikan Dedikasi*, 18 (1): 105-115.
- Kementerian Pendidikan Malaysia (2016). *Laporan Tahunan 2016 Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025*. Kuala Lumpur: Malaysia, Kementerian pendidikan Malaysia.
- Kenneth Leow, Cheng Ean Lee & Serena Leow (2020). Job Satisfaction and Mental Wellbeing among High School Teachers in Malaysia. *Jurnal Psikologi Malaysia*, 34(3): 128-139.
- Konu, A., & Rimpela, M. (2002). Well-being in Schools: A Conceptual Model. *Health Promotion International*, 17 (1): 79-87.
- Konu, A., Alanen, E., Lintonen, T.P., & Rimpela, M. (2002a). Factors Structure of the School Wellbeing Model. *Health Education Research*. 17(6): 732-742.
- Konu, A.I., Lintonen, T.P., & Autio, V.J. (2002b). Evaluation of Well-Being in Schools- A Multilevel Analysis of General Subjective Well-Being. *School Effectiveness and School Improvement*. 13(2): 187-200.
- Krejcie. R. V. dan Morgan. D. V. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal of Educational and Psychological Measurement*. 30(11): 607-610.
- Manak Ek Klai & Farhana Kamarul Bahrin (2020). Kesedaran tentang Masalah Kemurungan dalam Kalangan Guru. *Malaysian Journal of Society and Space*, 16(4): 273-284.
- Marina Awang, Mohd Ezrizal Zakaria & Ramlee Ismail (2018). Hubungan Persekitaran Fizikal Bilik Darjah dan Kesejahteraan dan Keselesaan Pembelajaran dan Pengajaran. *Management Research Journal*, 8(1): 86-89.
- Marinah Awang & Norhazwani Suyanto (2017). Pendekatan Keselamatan dan Kesejahteraan Murid untuk Sekolah-sekolah di Malaysia. *Management Research Journal*. 7(1): 139-153.
- Marinah Awang & Rainica Charles Singka (2020). Keselamatan dan Kesejahteraan Murid Sekolah Menengah di Daerah Kanowit, Sarawak. *Management Research Journal*, 9 (Special Issue): 25-35.
- Mohd Najib Abdul Ghafar. (2003) *Reka Bentuk Tinjauan*. Soal Selidik Pendidikan. Skudai: UTM Press.
- Norlia Arshad & Sufean Hussin (2006). Dasar Sekolah Selamat: Tinjauan di satu zon bandar raya Kuala Lumpur. *Jurnal Pendidikan*, 26: 27-36.
- Programme for International Student Assessment (PISA). Diakses daripada

https://www.moe.gov.my/images/KPM/UKK/2019/12_Dis/Flyers_PISA_5_KESEJAHTERAAN_DIRI_MURID.pdf

http://www.who.int/school_youth_health/media/en/physical_sch_environment

Saidatul Nornis Mahali, Getrude Cosmas & Chua Bee Seok (2018). Apakah yang Kita Faham Mengenai Kesejahteraan Kanak-kanak? Kajian Kes di Pulau Gaya, Sabah. *Sains Humanika*, 11(1):63-71.

World Health Organisation (2017). Health Promoting School: an effective approach for early action on NCD risk factors. Diakses daripada <http://www.who.int/healthpromotion/publications/health-promotion-school/en/>

Siti Fardaniah Abdul Aziz & Salma Che Mat (2017). Pengaruh Kepimpinan Transformasi, Keberkesanan Latihan dan Kualiti Kehidupan Bekerja terhadap Kualiti Perkhidmatan Guru di Malaysia. *Journal of Social Sciences and Humanities: Special Issue* (3): 1-14.

Siti Hajar Abu Bakar Ah, Noralina Omar & Zaiton Azman (2017). Penyertaan Sosial dan Indeks Kesejahteraan Sosial Subjektif Kanak-kanak Miskin di Malaysia. *Akademika*, 87(2):105-118.

Siti Muhibah Nor & Zetty Nurzuliana Rashed (2018). Peranan dan Cabaran Guru-guru Pendidikan Khas Membentuk Kemenjadian Murid-murid Masalah Pendengaran dalam Abad ke-21. *Journal of Quran Sunnah Education and Special Needs*, 1(1): JSQQ 1-JSQQ 8.

World Health Organization. (2004). The physical school environment: An essential component of a health promoting school. Diakses daripada